

<https://interscience.uz/>

ISSN 2181-1709 (P)

ISSN 2181-1717 (E)

SJIF: 3.805 (2021)

2023/3

TA'LIM VA INNOVATION TADQIQOTLAR

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR
ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

Muassis: Buxoro davlat universiteti Fan va ta'limgan MChJ	07.00.00 – TARIX FANLARI	
Bosh muharrir: Ma'murov Bahodir Baxshullayevich	Allamuratov Sh. A. XIX Asr ikkinchi yarmi – Xx asr boshlariga oid manbalarda Amudaryo suv yo'lining yoritilishi	7
Jamoatchilik kengashi raisi: Xamidov Obidjon Xafizovich, Buxoro davlat universiteti rektori	Babayev S. T. Jahon madaniy merosi: xalqaro prinsiplar va tashkilotlar, madaniy merosni saqlash strategiyasida YUNYESKOning fundamental roli.	13
Tahririyat kengashi raisi: Maxmudov Mels Hasanovich	Haitov J. Sh. O'zbekistonda yangi ekin navlarini yetishtirishda ilmiy muassasa va stansiyalarning faoliyati tarixiga doir	21
Mas'ul kotib: Akramova Gulbahor Renatovna	Nazarov A. A. Turkiston maktablarining tashkil etilishi yo'naliishlari va pedagogik xususiyatlari (XIX asr ikkinchi yarmi XX asr boshlari)	28
Texnik muxarrir: Davronov Ismoil Ergashevich	Tog'ayev Z. T. Farg'ona viloyatida xayr-ehson jamiyatlari faoliyati tarixi (XIX asr oxiri - XX asr boshlari)	34
Tahririyat manzili: Buxoro shahar, Q.Murtazoyev ko'chasi, 16-uy	10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
Telefon: +998(90)744-00-22	Bo'riyev I. E. O'zbek tilida leksik - semantik munosabatlarga ko'ra iboralar tavsifi	39
E-mail: eirjurnal2020@gmail.com	Ismoilov Q. R.A.Nikolson – tasavvufshunos (R.Nikolsonning hayoti, ijodi va tasavvufta'lomitiga munosabati)	45
Jurnalning elektron sayti: www.interscience.uz	Juraev Z. N. Some major meanings of the numeral «ming» (thousand) in the proverbs of english and uzbek	50
Jurnal OAK Rayosatining 2021 yil 30 sentyabrda 306/6-son Qarori bilan PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA, FILOLOGIYA, TARIX FANLARI bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ruyxatiga kiritilgan	Nazarova Dunyogozal Baxtiyarovna Hujjat va hujjatshunoslikning umumiy qonuniyatini ishlab chiqishdagi muammolar	55
Bosishga ruxsat etildi: 28.03.2023 y. Qog'oz bichimi 60x84 1/8. b/t.12,5. Buyurtma raqami 1.23 «FAN VA TA'LIM» nashriyotida chop etildi. Buxoro shahar	Tursunov R. M. G'azal va taxmis: ijtimoiy dard hamda ishqiy iztirob kesishgan sarhad	60
Jurnal 28.07.2021 yilda 9305 raqами bilan O'zbekiston Ommaviy axborot vositalari davlat ro'yxatidan o'tgan	Туйлиева Л. А. Методы исследования глаголов состояния	65
Jurnal 2020 yilda tashkil topdi va oyda 1 marta chop etildi. 2021 yil noyabr oyidan boshlab har oyda 1 marta o'zbek, rus va ingliz tillarida chop etiladi	13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
«Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-metodik jurnalidan ko'chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi	Achilova Mavluda Sa'dullayevna Qo'lmehnati orqali o'quvchilarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning pyedagogik xususiyatlari va omillari	75
Maqolada keltirilgan faktlarning to'g'riligi uchun muallif mas'ulidir	Akramova Gulbahor Renatovna O'quvchida tanqidiy tafakkurning rivojlanishi – ijtimoiy munosabatlarga tayyorlik kafolati	82
Jurnal 2020 yilda tashkil topdi va oyda 1 marta chop etildi.	Axatkulov A. A. Dasturiy ta'lim vositalari talabalar ilmiy-tadqiqot kompetentsiyasini shakllantirish vositasi sifatida	88
«Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar» xalqaro ilmiy-metodik jurnalidan ko'chirib bosish tahririyatning roziligi bilan amalga oshiriladi	Aytbayev D. T. Intonatsiya lisoniy faktor sifatida mutaxassislik fanlar orqali texnika oliv ta'lim muassasalari talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish	92
	Axmedova Z. A. Teatr san'ati - yoshlar ma'naviy olami, ong va tafakkurini rivojlantirish vositasi	95
	Berdaliyeva Gulasal Umumiyl o'rta ta'lim muassasalari pyedagog kadrlar malakasini oshirish tizimining axborot-ta'lim muhiti	99

Berdaliyeva Gulasal Umumiyl o'rta ta'limg muassasalari pyedagog kadrlar malakasini oshirish tizimining axborot-ta'limg muhiti	99
Dilova N. G. Shaxslararo munosabatlar to'g'risida sharq mutafakkirlarining ilmiy-pedagogik ta'lomi	106
Djurayeva D Sh. Talabalarning ijodiy imkoniyatlarini shakllantirishning mohiyati.	113
Ergasheva M. A. Talabalarning ijtimoiy faoliik kompetensiyalarini takomillashtirishning ijtimoiy pedagogik zaruriyati	118
Eshquvvatov U. A. Mutaxassislik fanlar orqali texnika oliv ta'limg muassasalari talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish	123
Fayziev Y. Z. Jismoniy tarbiya darslarida ta'limg samaradorligini oshirishda sportning milliy turlaridan foydalanish.	128
Irisboyeva Y. U. Kommunikativ faoliyat darajalari va kommunikatsiya turlari mohiyati.	137
Jumaev R. G'. Integrativ yondashuv asosida bo'lajak siyosatshunoslarda fuqarolik pozitsiyasini takomillashtirish modeli	141
Jumayev S. B. Boshlang'ich tayyorgarlik bosqichida shug'ullanuvchi 11-12 yoshli kurashchilarining umumiyl jismoniy tayyorgarligi dinamikasi	147
Kazakov Sh. N. Jismoniy tarbiya misolida o'quvchilarning axloqiy sifatlarini qaror toptirishning didaktik asoslari	153
Mamatov D. K. Talabalarning kognitiv kompetensiyalarini rivojlantirishda chizmachilik fanining o'rni	158
Mirzayev M. Sh. "Milliy o'quv dastur" fizika ta'limi zamonaviy fikrlash uslubining asosi sifatida	164
Muxamedov Sh. M. Kredit-modul tizimi asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning takomillashtirilgan modeli	169
Nuradilova A. D., Formation of speaking competences of students in teaching mother language science in primary grades	176
Nuraliyeva O'. Sh. Kurashchilarining tayyorgarligini aylanma mashg'ulot uslubi yordamida rivojlantirish	179
Садыков Р. М. Лингвометодическая подготовка студентов педагогических вузов в структуре педагогической деятельности будущих учителей начальных классов	185
Qodirova G. A. Texnika yo'nalishi oliv ta'limg muassasalari talabalariga chet tilini o'rgatishda interfaol texnologiyalardan foydalanish metodikasi	196
Qurbanov J. A. Bo'lajak o'qituvichlarda intellektual madaniyatni rivojlantirishda integrativ yondashuvning mazmun-mohiyati va kontseptual asoslari	202
Qosimov F. Qosimova M. Boshlang'ich sinflarda matematik masalalarni yechishga o'rgatishda innovatsion yondashuv	208
Raxmatov O. U. Kollaboratsiya – bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarida amaliy kompetentlikni rivojlantirishning muhim vositasи sifatida	214
Raxmonov O. M. Axborot texnologiyalari vositasida talabalarni kasbiy sifatlarni takomillashtirish	220
Shadmankulova D. X. The role of school experience in the development of linguistic competences	225
Tog'ayeva U. Sh. "Ona tili o'qish metodikasi" modulini kredit-modul tizimi asosida o'qitish imkoniyatlari	231
Tojiyeva M. V. Janubiy Koreya tajribasi misolida xodimlarni boshqarish yo'llari	238
Turayev X. A. Chizmachilik darslarini "effective practical project" innovatsion ta'limg texnologiyasi asosida tashkil etish metodikasi	243
Xasanova G. I. Oliy ta'limg muassasalari o'qituvchilarining pedagogik qobiliyatini integrativ yo'nalishda takomillashtirish	253

Xasanova M. Z. Oliy pedagogik ta'lim muassasalarida "kompozitsiya" fanini o'qitishning pedagogik nazariya hamda badiiy ta'lim amaliyotidagi holatining tahlili	258
Xaydarova R. A. Maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishda Xitoy tajribasi	263
Xudoynazarova G. A., Safarova N. S., Rashidova R. O. "Geterofunksional birikmalar metabolitlar va dori vositalari sifatida" mavzusida kreativ usullarni qo'llash	269
Xurramov Jasur Kuyliyevich Jismoniy qobiliyatlarini rivojlantirishda aylanma mashg'ulot uslubidan foydalanish	278
19.00.00 – PSIXOLOGIYA FANLARI	
Axmedova Z. J. Talabalarning oliy ta'limga moslashuv jarayonining o'ziga xos ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	283
Azimova K. K. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlari shakllantirishda ijodiy topshiriqlarning o'rni	290
Аскарова Г.У. Особенности копинг-поведения у врачей в трудных ситуациях	294
Baybayeva M. X., Imomov I. A. Nizoli vaziyatlarni hal etishda rahbarlarning kasbiy kompetentligini takomillashtirish	298
Bo'tirova D. B. Pedagogik faoliyatda kasbiy so'nish jarayonining ijtimoiy - psixologik asoslari	303
Sobirova D. A. Tibbiyot xodimlarida sosial intellyekt omillarini namoyon etilishining o'ziga xos xususiyatlari	307
Elov Z. S. Deviant xulq-atvorli o'smirlarda suisidal axloq psixologiyasi	313
Ismatullayeva G. E. Maktabgacha yoshidagi bolalar o'yinining psixologik xususiyatlari	319
Maxmudova D. A. O'spirin yoshidagi odam saydosi jabrdiyaldalarida namoyon bo'ladigan xavotirlik holatlarining psixokorreksiysi xususiyatlari	324
Nuraliyeva D.M., Muydinova Z. A. Jamiat ijtimoiy jarayonlarining o'zaro ta'siri tizimida oila va nikoh munosabatlarining ahamiyati	328
Назаров А. М. Формирование психологической устойчивости у студентов как теоретическая и практическая проблема	333
Pulatova G. M. Tojimatova G. G. o'smirlarda destruktiv xulq ko'rinishlarining ijtimoiy-psixologik sabablari	339
Qodirova D. M. Bo'lajak psixologlarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	355
Saidova N. I. O'quvchi yoshlarda jinsiy tarbiyaning psixofiziologik asoslari	364
Samarova Sh. R., Xudayqulova L. Ch. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida muloqotchanlikni shakllantirishda art-terapiyaning o'rni (ertak terapiya miso lida)	369
Samarova Sh. R., Mirzayeva M. A., Xusanov A. R. "Talim sifatini rivojlantirishda inson kapitalining o'rni" mavzusidagi makolaga material	373
Sharapova S. Dj. Ideological views of young people against external threats; problems and solutions	383
Yuldasheva M. B. Ergasheva G. O. O'smirlarda kasbga moyillikning ijtimoiy-psixologik omillari	388
Yunusova G. S. O'smirlarda axborot manbalariga qaramlik shakllanishining ijtimoiy-psixologik jihatlari.	393

Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ АЪЗОЛАРИ

Джусураев Рисбой Хайдарович, педагогика фанлари доктори, Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси академиги
Шамсутдинов Рустамбек Темирович, Андижон давлат университете профессори, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ёдоми, тарих фанлари доктори

Мажисдов Ином Уришевич, техника фанлари доктори, профессор. Ўзбекистон миллий университети.

Олимов Қаҳрамон Танзилович, педагогика фанлари доктори, профессор. А.И.Герцен номидаги Россия давлат педагогика университети Тошкент филиали

Таджикходжаев Закирхўжа Абдусатторович, техника фанлари доктори, профессор

Мусурмонова Ойнисо, педагогика фанлари доктори, профессор

Сафарова Роҳат Гайбуллоевна, педагогика фанлари доктори, профессор, Т.Н.Қори-Ниёзий номидаги Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти.

Ибраимов Холбай Ибрагимович, педагогика фанлари доктори, профессор. Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

ТАХРИРӢЯТ КЕНГАШИ АЪЗОЛАРИ

ХОРИЖ ОЛИМЛАРИ

Артамонова Екатерина Иосифовна, педагогика фанлари доктори, профессор, Москва давлат педагогика университети, Халқаро педагогика фанлари академиясининг президенти

Емельянова Ирина Евгеньевна, педагогика фанлари доктори, профессор. Жанубий-ураль давлат ижтимоӣ -педагогика университети, Россия

Кузьменко Галина Анатольевна, педагогика фанлари доктори, профессор. Москва давлат педагогика университети, Жисмоний тарбия, спорт ва саломатлик институти

Сафаралиев Бозор Сафаралиевич, педагогика фанлари доктори, профессор. Челябинск давлат академияи

Куликов Владимир Васильевич, педагогика фанлари доктори, профессор. Давлат иқтисодиёт ва технология университети проректори, Кривой Рог, Украина

Лазаренко Ирина Рудольфовна, педагогика фанлари доктори, профессор. Алтай давлат педагогика университети ректори, Россия

Филиппова Оксана Геннадьевна, педагогика фанлари доктори, профессор. Жанубий-ураль давлат ижтимоӣ -педагогика университети, Россия

Христо Кючуков, педагогика фанлари доктори. Умумий тилшунослик ва психолингвистика профессори. Берлин Эркян университети, Туркология институти. Халқаро психолингвистика ва Социолингвистика журнали асосчиси ва муҳаррири, Германия

Күмсиков Михаил Иванович, физика-математика фанлари доктори, профессор. М.В. Ломоносов номидаги Москва давлат университети

Максименко Сергей Дмитриевич, академик, психология фанлари доктори, профессор. Украина Миллий педагогика фанлари академиясининг академиги

Падалка Олег Семенович, педагогика фанлари доктори, профессор, М.П. Драгоманова номидаги педагогика миллий университети, Украина

Ҳазратзода Турсун, тарих фанлари доктори, профессор, Ҳожа Аҳмад Яссавий номидаги халқаро қозоқ-турк университети профессори

Мамедова Йирада, тарих фанлари бўйича фалсафа доктори, доцент, Озарбайжон Миллий академияси Тарих институти бўйим бошлиғи

Тимур Ҳўжсаўли, тилшунос ва адабиётшунос олим. Мичиган университети профессори (АҚШ)

Nurettin Hatunoğlu Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü (Туркия)

Мулоджанов Сайфулло Кучаковиҷ, тарих фанлари доктори, профессор. Тоҷикистон миллий университети

Гущко Сергей Владимиевич, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Давлат иқтисодиёт ва технология университети проректори, Кривой Рог, Украина

ЎЗБЕКИСТОН ОЛИМЛАРИ

Тарих фанлари

Иноятов Сулаймон Иноятович, тарих фанлари доктори, профессор. Бухоро давлат университети

Ражабов Қаҳрамон Кенжасаевич, тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Фанлар академияси Тарих институти етакчи илмий ёдоми

Рашидов Ойбек Расулович, тарих фанлари доктори (DSc). Бухоро давлат университети

Филология фанлари

Маджидова Раъно Уришевна, филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети

Шарипова Лайло Фрунзеевна, узбек тили ва адабиёти кафедраси профессори, филология фанлари доктори (DSc). Бухоро давлат университети

Юсупова Ҳилола Ӯқтамовна, филология фанлари номзоди, доцент. Бухоро мухандислик-технология институти

Рӯзиева Моҳиҷон Ҷӯқубовна, филология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент. Бухоро давлат университети

Педагогика фанлари

Толипов Ӯткир Қаршиевич, педагогика фанлари доктори, профессор. Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети.

Олимов Ширинбой Шарофович, педагогика фанлари доктори, профессор. Бухоро давлат университети

Жўрғов Ҳусниддин Олиминбоеvич, педагогика фанлари доктори, доцент. Бухоро давлат университети

Тилаватова Матлаб Мухаммадовна, педагогика фанлари номзоди, доцент. Бухоро давлат университети

Соҳибов Акрам Рустомович, педагогика фанлари номзоди, доцент. Қарши давлат университети

Умаров Баҳиулло Жўраевич, педагогика фанлари номзоди, доцент. Бухоро давлат университети

Ҳасанова Гулноз Қосимовна, педагогика фанлари номзоди, доцент. Бухоро давлат университети

Иноятов Абдулло Шодиевич, педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) доцент. Бухоро давлат университети

Психология фанлари

Умаров Баҳриддин Мингбаевич, психология фанлари доктори, профессор. Тошкент давлат педагогика университети

Бафаев Мухиддин Мухаммадович, психология фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD). Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети

Иқтисодиёт фанлари

Куролов Кобулжон Қулманович, иқтисодиёт фанлари доктори, профессор. Ислом Каримов номидаги Тошкент давлат техника университети ҳузуридаги педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармок маркази директори

Маманазаров Абдуҳаким Бозорович, иқтисодиёт фанлари фан номзоди, доцент. Ломоносов номидаги Москва давлат университети Тошкент филиали

Фалсафа фанлари

Намозов Бобир Баҳриевич, фалсафа фанлари доктори (DSc). Бухоро давлат университети

Сиёсий фанлар

Жумашев Рустам Ганиевич, сиёсий фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент. Бухоро давлат университети

Биология фанлари

Артикова Ҳафиза Тўймуродовна, биология фанлари доктори, доцент. Бухоро давлат университети

ОБРАЗОВАНИЕ И ИННОВАЦИОННЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

ЧЛЕНЫ ОБЩЕСТВЕННОГО СОВЕТА

Джусаев Рисбой Хайдарович, доктор педагогических наук, академик АНРУз
Шамсутдинов Рустамбек Темирович, профессор Андижанского государственного университета, заслуженный работник культуры Узбекистана, доктор исторических наук

Мажидов Ином Урушевич, доктор технических наук, профессор, Национальный университет Узбекистана им. Мирзо Улугбека

Олимов Каҳрамон Таизилович, доктор педагогических наук, профессор. Ташкентский филиал Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена

Таджикходжаев Зокирхужса Абдусатторович, доктор технических наук, профессор

Мусурмонова Ойнисо, доктор педагогический наук, профессор

Сафарова Роҳат Гайбуллоевна, доктор педагогических наук, профессор, Узбекский научно-исследовательский институт педагогических наук имени Т. Н. Кори-Ниязи

Ибрагимов Ҳолбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков

РЕДАКЦИОННО-ИЗДАТЕЛЬСКИЙ СОВЕТ

ЗАРУБЕЖНЫЕ УЧЕНЫЕ

Артамонова Екатерина Иосифовна, доктор педагогических наук, профессор, Московского государственного педагогического университета. Президент Международной академии педагогических наук

Емельянова Ирина Евгеньевна, доктор педагогических наук, профессор, Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет. Россия

Кузьменко Галина Анатольевна, доктор педагогических наук, профессор. Московский государственный педагогический университет. Институт физической культуры, спорта и здоровья

Сафаралиев Бозор Сафаралиевич, доктор педагогических наук, профессор кафедры социально-культурной деятельности Челябинской государственной академии

Куликов Владимир Васильевич, доктор педагогических наук, профессор. Государственный университет экономики и технологий, Кривой Рог, Украина

Лазаренко Ирина Рудольфовна, доктор педагогических наук, профессор. Ректор Алтайского государственного педагогического университета, Россия

Филиппова Оксана Генинаевна, доктор педагогических наук, профессор. Южно-уральский государственный гуманитарно-педагогический университет. Россия

Христо Кючуков, доктор педагогических наук. Профессор общего языкознания и психолингвистики. Свободный университет Берлина, Институт тюркологии. Редактор Международного журнала психолингвистики и социолингвистики, Германия

Кумсков Михаил Иванович, доктор физико-математических наук, профессор Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова

Максименко Сергей Дмитриевич, академик, доктор психологических наук, профессор. Академик Национальной академии педагогических наук Украины

Падалка Олег Семенович, доктор педагогических наук, профессор, Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова, Украина

Хазретали Турсын, доктор исторических наук, профессор Международного казахско-турецкого университета имени Ходжи Ахмада Яссави

Мамедова Ирада, PhD по историческим наукам, доцент, заведующий институтом истории Национальной Академии Азербайджана

Тимур Ҳұсқаули, лингвист и литературовед. Профессор Мичиганского университета (США)

Nurettin Hatipoğlu, Assoc. доктор, университет Зонгuldak Бюлент Эджесевит, факультет искусств и наук, исторический факультет (Турция)

Муллоджанов Сайфулло Кучакович, доктор исторических наук, профессор. Национальный университет Таджикистана

Гушко Сергей Владимирович, доктор экономических наук, профессор, проректор Государственного экономико-технологического университета, Кривой Рог, Украина

УЧЕНЫЕ УЗБЕКИСТАНА

История

Иноятов Сулаймон Иноятович, доктор исторических наук, профессор. Бухарский государственный университет

Раёзбайов Каҳрамон Кенжакевич, доктор исторических наук, профессор, ведущий научный сотрудник Института истории Академии наук Узбекистана

Ойбек Расулович Рашидов, доктор исторических наук. Бухарский государственный университет

Филология

Маджидова Рано Уришевна, доктор филологических наук, профессор, Узбекский государственный университет мировых языков

Шарипова Лайло Фрунзеевна, профессор кафедры узбекского языка и литературы, доктор филологических наук. Бухарский государственный университет

Юсупова Хилола Укташовна, кандидат филологических наук, доцент. Бухарский инженерно-технологический институт

Рузиева Моҳиҷеҳра Якубовна, доктор философских наук, доцент. Бухарский государственный университет

Педагогика

Толипов Утқир Кашишевич, доктор педагогических наук, профессор. Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами.

Олимов Ширинбай Шарофович, доктор педагогических наук, профессор. Бухарский государственный университет

Джусаев Ҳусниддин Олимийбекич, доктор педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет

Тилавова Матлаб Мухаммадаовна, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет

Дилова Наргиза Гайбуллаевна, PhD по педагогическим наукам, доцент. Бухарский государственный университет

Соҳибов Агар Ҷустамович, кандидат педагогических наук, доцент. Каршинский государственный университет

Умаров Баҳиулло Ҷуқураевич, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет

Ҳасанова Гулноз Қасимовна, кандидат педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет

Иноятов Абдулло Шодиевич, доктор философских наук (PhD) в области педагогических наук, доцент. Бухарский государственный университет

Психология

Умаров Баҳриддин Минғабаевич, доктор психологических наук, профессор. Ташкентский государственный педагогический университет

Бафаев Мухиддин Мухаммадович, PhD по психологическим наукам. Ташкентский государственный педагогический университет имени Низами

Экономика

Куролов Кобулжон Кулманович, доктор экономических наук, профессор. Директор сетевого центра переподготовки и повышения квалификации педагогов Ташкентского государственного технического университета имени Ислама Каримова

Маманазаров Абдуҳаким Ҷозорович, кандидат экономических наук, доцент. Ташкентский филиал Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова

Философия

Намозов Бобир Бағиевич, доктор философских наук. Бухарский государственный университет

Политика

Джумаев Рустам Ганиевич, доктор философии (PhD) по политическим наукам, доцент. Бухарский государственный университет

Биология

Артикова Ҳафиза Тоймуродовна, доктор биологических наук, доцент. Бухарский государственный университет

EDUCATION AND INNOVATIVE RESEARCH

MEMBERS OF THE PUBLIC COUNCIL

Djuraev Risboy Haydarovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Academician of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

Shamsutdinov Rustambek Temirovich, Professor of Andijan State University, Honored Worker of Culture of Uzbekistan, Doctor of Historical Sciences

Majidov Inom Urushevich, Doctor of Technical Sciences, Professor. National University of Uzbekistan.

Ol'moy Kahramon Tanzilovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Tashkent branch of the Russian State Pedagogical University named after AI Gertsen

Tadjikhodjaev Zokirkhoja Abdusattorovich, Doctor of Technical Sciences, Professor

Musurmonova Oyniso, doctor of pedagogical sciences, professor

Safarova Rohat Gaybulloevna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzbek Scientific Research Institute of Pedagogical Sciences named after TN Qori-Niyazi.

Ibragimov Kholboy Ibragimovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Uzbekistan University of World Languages

MEMBERS OF EDITORIAL COUNCIL

Artamonova Ekaterina Iosifovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, President of the Moscow State Pedagogical University, International Academy of Pedagogical Sciences

Emelyanova Irina Evgeneevna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, South Ural State Humanitarian Pedagogical University, Russia

Kuzmenko Galina Anatolevna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Moscow State Pedagogical University, Institute of Physical Culture, Sports and Health

Safarov Bozor Safaralievich, doctor of pedagogical sciences, professor. Chelyabinsk State Academy

Kulishov Vladimir Vasilevich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Vice-Rector of the State University of Economics and Technology, Krivoy Rog, Ukraine

Lazarenko Irina Rudolfovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor. Rector of Altai State Pedagogical University, Russia

Filippova Oksana Gennadevna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor. South Ural State Humanitarian Pedagogical University, Russia

Christo Kyuchukov, Doctor of Pedagogical Sciences. Professor of General Linguistics Psycholinguistics. Free University of Berlin, Institute of Turkology. Founder and editor of the International Journal of Psycholinguistics and Sociolinguistics, Germany

Kumskov Mikhail Ivanovich, Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Professor. M.V. Lomonosov Moscow State University

Maksimenko Sergey Dmitriyevich, academician, doctor of psychological sciences, professor. Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Padalka Oleg Semenovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova, Ukraine

Hazretiili Tursun, Doctor of Historical Sciences, Professor of the International Kazakh-Turkish University named after Khoja Ahmad Yassavi

Timur Khuzhaugli, linguist and literary critic. Professor at the University of Michigan (USA)

Nurettin Hatunoglu Assoc. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History (Turkey)

Mullojanov Sayfullu Kuchakovich, Doctor of Historical Sciences, Professor. National University of Tajikistan

Gushko Sergey Vladimirovich, Doctor of Economics, Professor, Vice-Rector of the State University of Economics and Technology, Krivoy Rog, Ukraine

SCIENTISTS OF UZBEKISTAN

History

Inoyatov Sulaimon Inoyatovich, Doctor of Historical Sciences, Professor. Bukhara State University

Rajabov Kakhramon Kenjayevich, Doctor of Historical Sciences, Professor, Leading Researcher of the Institute of History of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rashidov Oybek Rasulovich, Doctor of Historical Sciences. Bukhara State University

Philology

Majidova Rano Urishewna, Doctor of Philology, Professor, Uzbek State University of World Languages

Sharipova Laylo Frunzeyevna, Professor of the Department of Uzbek Language and Literature, Doctor of Philology. Bukhara State University

Yusupova Khilola Oktamovna, candidate of philological sciences, associate professor. Bukhara Engineering and Technology Institute

Ruziyeva Mohichehra Yakubovna, Doctor of Philosophy, Associate Professor. Bukhara State University

Pedagogy

Tolipov Utkir Karshiyevich, Doctor of Pedagogy, Professor. Tashkent State Pedagogical University named after Nizami.

Olimov Shirinboy Sharofovich, doctor of pedagogical sciences, professor. Bukhara State University

Jurayev Khusniddin Oltinbayevich, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

Tilavova Matlab Muhammadovna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

Dilova Nargiza Gaybullayevna, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

Sohibov Akram Rustamovich, candidate of pedagogical sciences, associate professor. Karshi State University

Umarov Bakhshtullo Djurayevich, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

Khasanova Gulnoz Kasimovna, candidate of pedagogical sciences, associate professor. Bukhara State University

Inoyatov Abdullo Shodievich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

Psychology

Umarov Bakhriddin Mingbayevich, Doctor of Psychology. Professor. Tashkent State Pedagogical University

Bafaev Muhiddin Mukhammadovich, PhD in Psychological Sciences. Tashkent State Pedagogical University named after Nizami

Economy

Kurolov Kobujon Kulmanovich, Doctor of Economics, Professor. Director of the network center for retraining and advanced training of teachers of the Tashkent State Technical University named after Islam Karimov

Mamanazarov Abdukhakim Bozorovich, candidate of economic sciences, associate professor. Tashkent branch of Moscow State University. M.V. Lomonosov

Philosophy

Namozov Bobir Baxriyevich, Doctor of Philosophy. Bukhara State University

Politics

Djumayev Rustam Ganiyevich, Doctor of Philosophy (PhD) in Political Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

Biology

Artikova Khafiza Tuymurodovna, Doctor of Biological Sciences, Associate Professor. Bukhara State University

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

ҚҮЛ МЕХНАТИ ОРҚАЛИ ЎҚУВЧИЛАРДА ИЖОДИЙ ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПЕДАГОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ОМИЛЛАРИ

Ачилова Мавлуда Садуллаевна,

Чирчиқ давлат педагогика университети “Мактабгача таълим методика” кафедраси, педагогика фанлари буйича фалсафа доктори (PhD)

Аннотация. Жаҳонижтиимиёттағақкурриөжисида инсоннинг гақл-заковати ваунинг ижодкорлик салоҳияти илмий-техникавий ютуқларнинг энг муҳим омили сифатида кўзга ташланмоқда. Бу эса, ўз навбатида, инновацион таълим муҳити шароитини таъминлаш ва таълим олувчиларда ижодкорлик кўниқмаларини ривожлантиришини, ностандарт ва креатив тағақкур тарзини шакллантириши муаммосини соҳанинг долзарб муаммоларидан бири сифатида кун тартибиға олиб чиқмоқда. “Ҳаёт учун ўқийдиган ўқувчиларни тарбиялаш” гояси замирида мактаб таълим минг ҳаётий аҳамиятини ошириши, ўқувчилар томонидан ўзлаштирилган билимларнинг ҳаётий вазиятларда тўғри қарор қабул қилишига эришиши ва мактаб таълими фан дастурлари мазмунини мазкур ёндашув асосида тақомиллаштириши ҳамда уни илмий-педагогик муаммо сифатида тадқиқ қилиши долзарб аҳамият касб этмоқда. Дунёнинг бир қатор етакчи мамлакатларида олий педагогик таълим мазмунига қўйилётган талаблар акмешиахсни шакллантиришининг самарали усул ва йўлларини ишлаб чиқиши, таълим олувчиларнинг иқтидор хусусиятларини аниқлаштириши, уларда ижодий тағақкур кўниқмаларини ривожлантиришига қаратилган қатор илмий изланишлар олиб борилмоқда. Ижодий тағақкур тарзи ижтиимиёт онг шаклларидан бири сифатида табиий ижтиимиёт таълими омилларга боғлиқ бўлиб, унинг ривожланиши мазкур омилларни илмий-педагогик нуқтаи назардан тадқиқ этишини тақозо қиласди. Мамлакатимизда умумий ўрта ва мактабдан ташқари таълимни ислоҳ қилишининг устувор йўналишларини белгилаш, ўсиб келаётган ёш авлодни маънавий-ахлоқий ва интеллектуал ривожлантиришини сифат жиҳатдан янги даражага кўтарishi, ўқув ва тарбия жараёнига таълим минг инновацион шаклларини олиб кириши, усувларини тақомиллаштириши, узлуксиз таълим мазмунини сифат жиҳатидан янги босқичга олиб чиқиши, ўқитиши методикаларини тақомиллаштириши соҳанинг стратегик вазифалари сифатида белгиланган. Бу эса, ўз навбатида, инновацион таълим муҳити шароитини таъминлаш ва таълим олувчиларда ижодкорлик кўниқмаларини ривожлантиришини, ностандарт ва креатив тағақкур тарзини шакллантиришининг педагогик физиологик психологик хусусиятлари ҳамда шахсий хусусиятлари ҳисобга олинган.

Калим сўзлар: Усул, маданият, танқид, хулқ-автор, ривожланиши, алоқа, маданият, тағақкур.

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ РУЧНОЙ ТРУД

Ачилова Мавлуда Садуллаевна -

Чирчикский государственный педагогический университет
Кафедра «Методика дошкольного образования», PhD

Аннотация. В развитии мирового социального мышления интеллект человека и его творческий потенциал бросаются в глаза как важнейший фактор научно-технических достижений. Это, в свою очередь, выдвигает на повестку дня проблему обеспечения условий инновационной образовательной среды и развития творческих навыков у педагогов, формирования нестандартного и креативного образа мышления как одной из актуальных проблем отрасли.

В соответствии с идеей «воспитания учащихся для жизни», повышения жизненно важной значимости школьного образования, достижения правильного принятия решений о знаниях, приобретенных учащимися в жизненных ситуациях, и улучшения содержания научных программ школьного образования на основе

этого подхода, а также его исследования как научно-педагогического проблема, имеющая неотложное значение. В ряде ведущих стран мира проводится ряд научных исследований, направленных на разработку эффективных методов и способов формирования личности, выяснение особенностей таланта педагогов, развитие у них навыков творческого мышления. Стиль творческого мышления как одна из форм общественного сознания зависит от естественных социально-образовательных факторов, развитие которых обуславливает необходимость исследования этих факторов с научно-педагогической точки зрения. Определение приоритетов реформирования общего среднего и внешкольного образования в нашей стране, поднятие подрастающего молодого поколения на качественно новый уровень духовного, нравственного и интеллектуального развития, внедрение инновационных форм образования в учебно-воспитательный процесс, совершенствование методов, вывод содержания непрерывного образования на качественно новый уровень, совершенствование.

Ключевые слова: Метод, культура, критика, поведение, развитие, общение, культура, мышление.

PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS AND FACTORS OF DEVELOPING CREATIVE THINKING IN STUDENTS THROUGH MANUAL WORK

Achilova Mavluda Sadullaevna -

Chirchik State Pedagogical University, «Methodology of preschool education» department, Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD)

Annotation. In the development of global social thinking, human intelligence and its creative potential are striking as the most important factor of scientific and technological achievements. This, in turn, puts on the agenda the problem of ensuring the conditions of an innovative educational environment and the development of creative skills among teachers, the formation of a non-standard and creative way of thinking as one of the urgent problems of the industry. In accordance with the idea of «educating students for life», increasing the vital importance of school education, achieving correct decision-making about the knowledge acquired by students in life situations, and improving the content of scientific programs of school education based on this approach, as well as its research as a scientific and pedagogical problem of urgent importance. In a number of leading countries of the world, a number of scientific studies are conducted aimed at developing effective methods and methods of personality formation, clarifying the characteristics of teachers' talent, developing their creative thinking skills. The style of creative thinking as one of the forms of social consciousness depends on natural socio-educational factors, the development of which necessitates the study of these factors from a scientific and pedagogical point of view. Determining the priorities of reforming general secondary and extracurricular education in our country, raising the younger generation to a qualitatively new level of spiritual, moral and intellectual development, introducing innovative forms of education into the educational process, improving methods, bringing the content of continuing education to a qualitatively new level, improving teaching methods are defined as strategic objectives of the industry. This, in turn, took into account the pedagogical physiological psychological characteristics and personal characteristics of ensuring the conditions of an innovative educational environment and the development of creative skills among teachers, the formation of a non-standard and creative way of thinking.

Key words: Method, culture, criticism, behavior, development, communication, culture, thought.

КИРИШ. Педагогика таълим усуллари, шу жумладан, таълим мақсадлари ва ушбу мақсадларга эришиш ўйларини ўрганувчи фан бўлиб, у кўп жиҳатдан ўрганишнинг илмий назарияларини ўз ичига олган таълим психологиясига ва маълум даражада таълимнинг мақсади ва қийматини фалсафий нуқтаи назардан кўриб чиқадиган таълим фалсафасига таянади.

Ўқитиш актида икки томон, яъни ўргатувчи ва ўрганувчи томонлар мавжуд бўлиб, улар ўрганувчиларнинг тажрибаси ва тушунчасини қандайдир тарзда ўзгартиришга мўлжалланган муайян дастур асосида биргаликда ишлайди. Шунинг учун, масалани тадқиқ этишини ўрганувчи, ўргатувчи борасидаги кузатишлардан бошлаш, кейин эса гуруҳ ҳаёти ва таълим муассасасининг аҳамиятини кўриб чиқищдан бошлаш тўғри бўлади. Шу тариқа педагогика инсоннинг тажрибаси ва тушунчасини ўзгартиришга таъсир қилувчи омиллар ва назарияларни кўриб чиқиши имкониятини тақдим қиласди. Бу эса таълимда ўрганиш назарияларини ўз ичига олади ва гурухни ташкил этиш жараёнлари, ўқув воситалари ва усуслари асосида амалга оширилади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Оддий қилиб айтганда, педагогика ўқувчиларга қандай таълим беришимиз ва уларнинг ривожланишига ёрдам беришимиз билан боғлиқ фандир. Ривожланиш имкониятларини таъминлаш ва таълим олувчилар билан муносабатлар тизими уларга қандай таъсир қилишни таъминлаш учун биз фойдаланишимиз мумкин бўлган техника ва стратегияларга боғлиқдир.

Педагогика таълим олувчилар ҳаётининг жабҳаларида қуйидагиларга таъсир қилиши мумкин:

- ривожланиш - ўқувчиларнинг вақт ўтиши билан таълим ва ривожланиш нуқтаи назаридан қандай ва нима учун ўзгаришига эътибор қаратиш;
- хулқ -атвор - ўқувчининг тажрибаси уларнинг хатти-харакатларини шакллантиради;
- алоқалар - ўқувчилар атрофдагиларга нисбатан қандай ўзгарилиши ва ўрганади;
- маданият - оилавий ҳаёт ва маданиятнинг ўрганиш ва муносабатларга қандай таъсир қилиши;
- танқид - куч, тенглик ва ўқув дастурлари бўйича тахминлар ва муаммоларга қарши муносабатни шакллантиради.

Ўқувчилар таълим жараённида танқидий кўнікмаларни ўрганадилар ва таълимга киритилган турли ўйинлар воситасида ривожланадилар. Ўқувчилар ўйнашни танлаганларида “Энди мен бу фаолиятдан ниманидир ўрганаман” деб ўйламайдилар. Аммо уларнинг ўйинлари ривожланишнинг барча соҳаларида кучли ўрганиш имкониятларини яратади. Ривожланиш ва ўрганиш мураккаб ва яхлит жараён бўлиб, барча ривожланиш соҳаларидаги кўнікмаларни ўйин орқали рағбатлантириш мумкин, шу жумладан, восита, когнитив ва ижтимоий ва ҳиссий қобилияtlарни ҳам. Дарҳақиқат, ўйин тажрибасида ўқувчилар бир вақтнинг ўзида кенг кўнікмаларга эга бўлишади. Кўпинча бу эрта таълим ёки мактабгача таълим дастурлари контекстида содир бўлади. Бурчак ўйинлари, яхши режалаштирилган бўлса, ўқувчининг ривожланиши ва ўрганиш компетенцияларини бошқа бошланғич машгулотларга қараганда самаралироқ таъминлади. Ўзлари ёқтирган нарсалар билан ўйнашни танлаб, ўқувчилар ривожланишнинг барча соҳаларида, яъни интеллектуал, ижтимоий, ҳиссий ва жисмоний кўнікмаларини ривожлантирадилар.

Ўқувчилар ўйнаб, янги ижтимоий кўнікмаларни синааб кўришлари мумкин (масалан, ўйинчоқларни бўлишиш, материаллар билан қандай ишлашни келишиб олиш) ва улар кўпинча баъзи бир қийин билим вазифаларини (масалан, бинони қандай ясашни аниқлаш) ўз зиммаларига оладилар. Рамзий маънода, ўқувчилар “кўлда” ўрганувчилардир. Улар обьектлар ва одамлар билан ўйноқи муносабатда бўлиш орқали билимга эга бўладилар. Улар мавҳум тушунчаларни

тушуниш учун қаттық объектлар билан күп машқ қилишлари керак. Масалан, геометрик шакллар билан ўйнаш орқали улар иккита квадрат тўртбурчак ва иккита учбурчак квадрат ҳосил қилиши мумкинлиги ҳақидаги тушунчани англашади. Олдинга қадам ташлаш, орқага қайтиш, қарсак чалиш ва тақрорлаш каби харакатларни рақсга туширишдан бошлаб, улар математика учун асос бўлган шаклларнинг хусусиятларини тушуна бошлайдилар.

“Рамзий” ўйинлар (масалан, уй ёки бозор ўйинлари) жуда фойдалидир: бундай ўйинда ўқувчилар ўз ғоялари, фикрлари ва ҳис-туйғуларини ифода этадилар, ўзларининг ҳис-туйғуларини қандай бошқаришни ўрганадилар, бошқалар билан ўзаро муносабатда бўлишади, низоларни ҳал қилишади ва малака туйғусига эга бўлиш орқали ижтимоийлашув жараёни тезлашади.

Ўйин ўқувчиларда муҳим ижтимоий ва ҳиссий билим ва қўникмаларни ривожлантириш учун асос яратади. Ўйин орқали ўқувчилар бошқалар билан алоқа ўрнатишни, баҳам кўришни, музокаралар олиб боришни ва низоларни ҳал қилишни ўрганадилар, шунингдек, ўз-ўзини химоя қилиш қўникмаларини ўрганадилар. Ўйин, шунингдек, ўқувчиларга етакчилик қилиш (лидерлик) ва гурух қобилиятларини ўзлаштиришига кўмаклашади. Бундан ташқари, ўйин ўқувчилар ўзларининг чидамлилик ва бардош бериш қўникмаларини ривожлантириш учун фойдаланишлари мумкин бўлган табиий восита бўлиб, улар муносабатларни бошқаришни ва ижтимоий муаммоларни ҳал қилишни, шунингдек, фантазия қаҳрамонларини тақлид қилиш орқали кўрқувни енгишга кўмаклашади.

Умуман олганда, ўйин билимга асосланган дунёда асосий манбалар бўлган тасаввур, қизиқувчанлик ва ижодкорликни ифодалаш учун инсоннинг асосий эҳтиёжларини қондиради. Улар бизга енгиш, завқ топиш ва тасаввур ҳамда инновацион кучларимиздан фойдаланишга ёрдам беради. Дарҳақиқат, бошланғич таълим ёшидаги ўқувчиларнинг ўйин орқали эгаллаган муҳим қўникмалари келажақдаги “XXI аср қўникмалари” комплексининг асосий қурилиш блокларининг бир қисмини ташкил қиласди.

А.А.Холиковнинг “Педагогик маҳорат” номли дарслигига ёзилишича (2011) педагогик маҳорат ўқитувчилар ва ўқитувчиларга педагогик ижодкорлик, педагогик техника, таълим-тарбия жараёнида ўқитувчи ва тарбияланувчиларнинг ўзаро ҳамкорлиги, муроқот олиб бориш тактикаси, нутқ маданияти, тафаккури, ўқитувчининг маънавий-маърифий ва тарбиявий ишларини ташкил этиш ва амалга ошириш, бу жараёнда хулқ-атвори ва ҳиссиётини жиловлай олиш хусусиятларини ўргатади ва ўз касбини ривожлантириб борувчи педагогик фаолиятлар тизими тўғрисида маълумотлар беради. Педагогик маҳорат ўқитувчиларнинг педагогик фаолияти замирида такомиллашиб боради.

Педагогик фаолият ёш авлодни ҳаётга, меҳнатга тайёрлаш учун жамият олдида, давлат олдида жавоб берадиган, таълим-тарбия беришда махсус тайёрланган ўқитувчилар меҳнати фаолиятидир. Бўлажак ўқитувчилар ўз педагогик фаолияти жараёнида фаолиятнинг қўйидаги таркибий қисмларини билиши лозим:

- педагогик фаолиятнинг мақсади;
- педагогик фаолиятнинг обьекти ва субъекти;
- педагогик фаолиятнинг воситаси.

Педагогик маҳорат - ўқитувчиларнинг шахсий (болажонлиги, хайриҳоҳлиги, инсонпарварлиги, меҳрибонлиги ва х.к.) ва касбий (билимдонлиги, зукколиги, фидойиълиги, ижодкорлиги, қобилияти ва ҳоказо.) фазилатларини белгиловчи

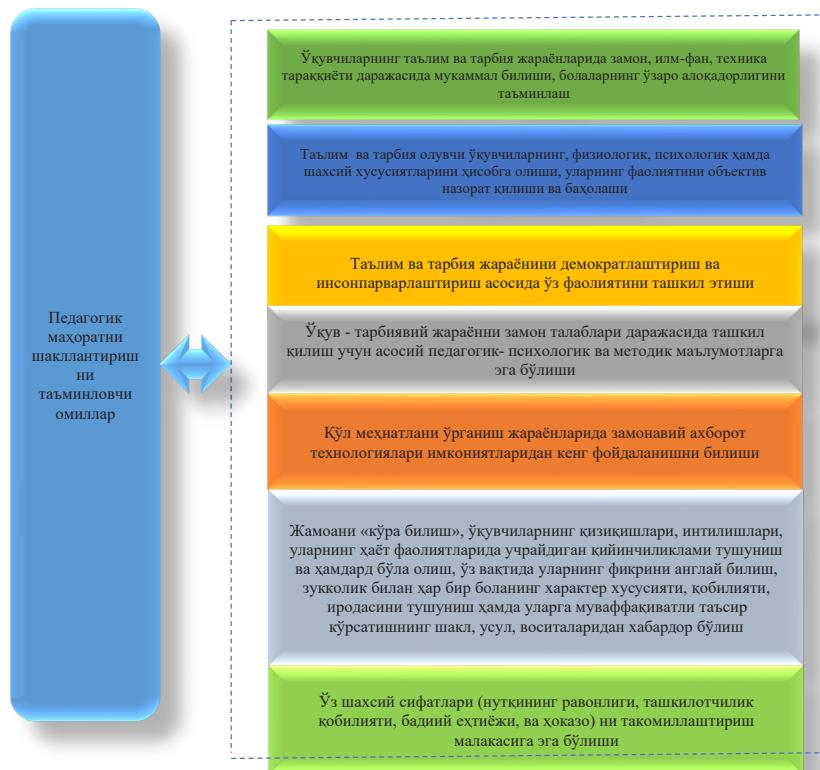
хусусият бўлиб, ўқитувчиларнинг таълим-тарбиявий фаолиятида юқори даражага эришишини, касбий маҳоратини доимий такомиллаштириб бориш имкониятини таъминловчи фаолиятдир. У ўз фанини мукаммал билган, педагогик-психологик ва методик тайёргарликка эга бўлган, ўқитувчиларни ўқитиши, тарбиялаш ва ривожлантиришнинг оптималь йўлларини излаб топиш учун, амалий фаолият олиб борадиган ҳар бир ўқитувчининг касбий фаолиятида намоён бўлади.

Ўқитувчиларнинг касбий хусусиятларига: ўз касбини, ўқувчиларни севиши, зийраклиги, ҳозиржавоблиги, вазминлиги, педагогик назокати, тасаввур қобилияти, ташкилотчилиги, нотиқлик маданияти, чуқур ва кенг илмий савияси, касбий лаёқатлилиги, маънавий эҳтиёжи ва қизиқиши, интеллекти, янгиликни англай ва қўллай олиши, касбий маълумотни мунтазам оширишга нисбатан интилиши ва бошқа фазилатлари киради.

Ўқитувчиларнинг касбий педагогик тайёргарлиги шартли равишда қўйидаги йўналишларда олиб борилади:

- 1) ўқитувчининг шахсий фазилатлар бўйича тайёргарлиги;
- 2) ўқитувчининг руҳий-психологик тайёргарлиги;
- 3) ўқитувчининг ижтимоий-педагогик ва илмий-назарий жиҳатдан тайёргарлиги;
- 4) ўқитувчининг маҳсус ва ихтисосликка оид услубий билимларни эгаллаб бориши.

Юксак педагогик маҳоратни шакллантиришни таъминловчи омиллар қўйидаги расмда ёритилиб ўтилган. (1.1-расм)

Ўқитувчилар психологик ривожланиши ҳар хил бўлган ўқувчилар билан тарбиявий ва таълимий жараёнларни олиб борадилар. Бу жараёнларда турли хил зиддиятларга дуч келадилар. Бу жараёнлар эса ўқитувчиларни тинимсиз

ўз устида ишлашига, ижод килишга, ўқувчиларга ижобий ёндашиш мақсадида таълимнинг хар хил методлари ва воситаларидан моҳирона фойдаланишларига тўғри келади

Таълим ва тарбия назарияларини қўллаб қўзлаган мақсадларига эришиш учун ўқитувчилар ва тарбиячилар иш тажрибасида йиллар давомида йигилган кўнишка, малака ва тажрибаларидан фойдалабишли лозим. Ўқитувчи ва тарбиячиларнинг дарс машғулотларида, болаларга ёндашув даврида назарий ва амалий фаолиятида эришган барча ижобий натижалари ҳамда ютуқлари ўз педагогик маҳоратларини кўрсата билиш учун асосий воситадир.

Ўқувчиларнинг ижобий ёки салбий хусусиятлари баъзида гурух мураббийлариникига ўхшаб кетишини психологлар таъкидлашган. Чунки ҳар бир бола катталарнинг юриш-туриши, кийиниши, гапиришига тақлид қиласидилар. Табиийки, ҳафтада 5 кун болалар ўқитувчисини кўриб асосий вақтларини улар билан ўтказганларидан кейин уларга тақлид қиласидилар, ўхшашга ҳаракат қиласидилар.

Ўқитувчиларнинг касбий маҳоратларини такомиллаштириш тўғрисидаги муаммолар Европа олимлари Я.А.Коменский, Джон Локк, Песталоцци, А.Дистерверг, К.Д.Ушинский кабиларнинг асарларида ўз ифодасини топган. Жумладан, чех олими, машҳур педагог Я.А.Коменский ўқитувчининг энг муҳим хусусиятлари қаторига болаларни севиши, юксак ахлоқи, билимдонлиги, иқтидори, қобилияти кабиларни киритади ва уларнинг моҳиятини мукаммал тавсифлаб беради.

Л.Н.Толстой, А.С.Макаренко, К.Д.Ушинский, В.А.Сластёним, В.Сухомлинский, А.И.Герцен каби МДҲ мамлакатлари олимлари мазкур муаммолар борасида ўз мулоҳазаланни билдирганлар. Жумладан, А.И.Герцен фикрига кўра, ўқитувчи ва тарбиячиларнинг энг асосий хислати - бу унинг ўқувчилар билан бўладиган муносабатда бўлаётганлигини сезишда, ўқувчилар руҳий дунёсини тушуна олишида, ахлоқий қобилиятнинг мавжудиигида, чунки у шундай истеъоддга эга бўлиши керак[1].

А.Дистерверг ўқитувчи ўқувчиларнинг индивидуал хусусиятларини, қобилиятини, фаолиятини мукаммал билиши учун муайян даражада психологик билимларга ҳам эга бўлиши кераклигини таъкидлайди.

Қўл меҳнати орқали мактабларда таълим сифатини оширишнинг асосий тамоили ўқувчилар ҳаётининг турли соҳаларини - уй, мактаб ва жамиятни ҳамда бутун дунёни бирлаштиришдан иборат бўлиб, вақт ўтиши билан ва турли вазиятларда таълимнинг узлуксизлиги ва боғлиқлиги билан кечади. Бу соҳалардаги катталар болаларни қўллаб-куватлашда қўл меҳнати тажрибасини тан олиш, бошлаш, йўналтириш орқали ўрганишнинг ушбу узлуксизлиги ва боғлиқлигини таъминлашдаги роли муҳим аҳамиятга эга. Бир томондан, эркин қўл меҳнати орқали ривожланиш болаларга ўйнаш ва кашф қилиш эркинлигини беради; бу катталар иштирокида кўпроқ бошқариладиган ёки тузилган болаларнинг қўл меҳнатида қўзга ташланади. Ушбу давомийлик бўйича, тарбиячилар қўл меҳнати орқали ўрганишни қўллаб-куватлаш учун зарур ва тегишли кўникмалар билан жиҳозланган бўлишини таъминлаш муҳим - ҳатто эркин ўйин ҳолатларида ҳам, чунки эркин ўйиннинг афзалликларини тан олишлари ва вақтни таъминлаш орқали уни ривожлантиришлари зарур бўлади.

Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ҳар қандай қўл меҳнати ўсиб бораётган ўқувчига моҳиятан қўйидаги тарзда таъсир қиласиди:

- у ҳаракат фаолиятини маҳорат соҳасига кўтаради;
- иродани шакл гўзалигига айлантиради;
- арзимас фаолиятни фазилатга айлантиради.

Ҳақиқий таълим бутун инсоният эҳтиёжларини қондиришга қаратилган бўлиб, қўл меҳнатини амалиётда тажриба қилиш орқали бунга эришиш мумкин. Қўл меҳнати натижасида ақл-интеллект, юрак ва қўллар бир-бири билан муайян муносабатга киришади. Қўл меҳнатига йўналтирилган дарс машғулотларида ўрганувчилар дунёни “идрок этиш” ва ўзларининг яширин ижодини намоён қилиш имкониятига эга бўлади.

Қўл меҳнати фаолияти нафақат бошланғич таълим ўқувчиларига турли хил материаллар билан боғлиқ бўлган табиат ва жараёнлар, асбоблар ва жиҳозлардан фойдаланиш ва ҳоказоларни ўргатиш учун хизмат қиласи, балки унинг ўрганувчилар учун фойдали бўлган терапевтик жихати ҳам мавжуд. Чунки қўл меҳнатини ўргатиш ва ўрганиш замирида хомашёдан маҳсулот яратиш мазмуни ётади. Қўл меҳнати тақдим этиши мумкин бўлган таълим ва терапевтик фойдадан ташқари, қўл маҳоратини ошириш орқали уларда бармоқлар моторикасини ривожлантириш билан боғлиқ ижобий жихати ҳам мавжуд. Қўл меҳнатини таклиф қилиши мумкин бўлган ҳар қандай терапевтик хиссалардан ташқари, қўл меҳнатини ўргатишга жалб қилиш мактабгача таълим тарбияланувчиларига концепциядан материалгача ишлашни ўрганишни таклиф қиласи. Бу жараёнда тарбияланувчилар иш жойида ўта инсоний фазилатларни ҳам хиссий, ҳам интеллектуал даражада машқ қилишда тажрибага эга бўлади ва онгли шахс сифатида тарбияланади.

Ишлаш амалиёти:

1. Тайёрлаш - дизайн концептуали, ғоявий фикрлаш фаолияти, материални тайёрлаш.
2. Ҳаракат – жараён фаолияти, амалий қатнашиш. Қўл меҳнатида зарур бўладиган иш буюми, материалларни йигади ва ўзи ҳосил қилган ақлий расмни ишлаб чизади.
3. Ҳукм - туйғуларнинг иштироки, ишлов бериладиган буюмнинг шакли ҳақида мурлоҳаза юритиши. Шакллантирувчи элемент.

Бошланғич таълим ўқувчилари томонидан қилинадиган қўл меҳнатлари катталар томонидан амалга оширилган нарсаларга тақлид қилиб, жавоб сифатида амалга оширилади. Агар латта қўғирчоқка келсақ, биз болага оддий, тугунли қўғирчоқни берганимиз маъқул, чунки бу қўғирчоқнинг бош қисми ипак матони бўйнига боғланган кичик жун билан тўлдириб, ўйнаш учун жуда қулай ҳисобланади. Бола ҳар бир деталда реал тафаккур элементларини ишга солишдан кўра, латта қўғирчоқ воситасида яхшироқ тасаввур қила оладиган кучларини амалга ошириши мақсадга мувофиқ. Бошланғич таълим ўқитувчиси, шунингдек, болаларни нарсалар, қобиклар, конуслар, новдалар ва ҳоказоларни йигиш учун синфдан ташқарига чиқишига ундаиди. Бу машғулотлар болаларга нарсаларнинг шакллари билан танишишга ёрдам беради.

ХУЛОСА

Бошлағич синф ўқувчиси қўлда ишлашнинг дастлабки турларидан бири бу трикотаж бўлиб, Рудольф Штейнер бунинг педагогик аҳамиятини айниқса юқори баҳолаган: “Биз болани тўқиши ёки бирор нарса ясашни ўргатганимизда, албатта, у қиласидан нарса мақсад ва маънога эга бўлиши керак. Кейин биз боланинг психиологияси устида ишлаймиз ва кўпинча унга маънавий ва интеллектуал деб ҳисобланган мавзуларни ўргатганимиздан кўра кўпроқ нарсаларни ўрганади.

Бола ўз қўғирчоги учун оддий қозон ушлагиши ёки шарф тўқишини ўрганиши мумкин. Бола тўқишининг асосий усууларини ўзлаштиргандан сўнг, унга оддий ҳайвон шаклини қандай қилиб тўқиши кераклигини кўрсатиш мумкин, кейин бир-бирига тикилади ва шакл бериш учун жун билан тўлдирилади. Тўқиши орқали биз боланинг механизми билан таниширамиз, биз боланинг оёқ-кўплари ва бармоқларини ҳаракатга келтирамиз ва тикувларни осонгина тушириш учун дикқат кучини ўргатамиз”[2].

Фридрих Фребель болалар боғчаси тушунчасини ихтиро қилган немис ўқитувчиси эди. Фребель ёндашуви ўйиннинг муҳимлигини тарғиб қиласи, чунки у болаларга ўз дунёсини бевосита бошдан кечириш орқали тушунишга имкон беради[3].

Фридрих Фребель таълимотининг асосий тамойиллари қуидагилар:

- болалик - бу катталикка тайёргарлик эмас;
- барча таълим бир-бирига боғланган ва шунинг учун ўрганишнинг ҳар бир соҳаси бошқаларга таъсир қилиши мумкин;
- боланинг ташаббуси билан ўйнаш жуда муҳим, чунки бу боланинг ғайратли ва фаоллигини англатади;
- ҳар доим болалар қила олмайдиган нарсадан эмас, балки қила оладиган нарсадан бошланг.

Мария Монтессори италиялик шифокор ва ўқитувчи бўлиб, минглаб илмий кузатишлар асосида “Монтессори” усулини ишлаб чиқди. У ҳар бир боланинг индивидуаллигига эътибор қаратади, дикқат билан яратилган муҳит орқали қизиқишини рағбатлантиради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйҳати:

1. Герцен А.И. Кто виноват? –М.: 1989. -С.98.
2. Рудольф Штайнер. Границы естественного познания / Восемь докладов, прочитанных в Дорнахе с 27 сентября по 3 октября 1920г.
3. Фридрих Фребель, Будем жить для наших детей. –М.: Просвещение, 2010.
4. Фозиев Э.Ф. Тафаккур психологияси. – Т.:Ўқитувчи, 1990. – 185 б.
5. Усмонова Э.З. Ўқувчиларда мустақил тафаккурни қандай шакллантириш мумкин? – Т.: ТДПУ, 2000. – 78 б.
6. Ачилова С (2020). PHONETIC AND PHONEMIC DISORDERS AND THEIR CORRECTION IN CHILDREN WORN OUT DYSARTHRIA. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
7. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Педагогика, 1998. – 493 с.
8. Очилов М. Янги педагогик технологиялар. – Қарши, Насаф, 2000. – 79 б.
9. Шодмонова Ш.С. Олий ўқув юрти талабаларида мустақиллик тафаккурини шакллантириш ва ривожлантириш (Касб таълими йўналиши мисолида): Пед. фан. док. ...дисс. – Т.: ТДПУ, 2010. – 340 б. (95 б.)

Журнал Оммавий ахборот воситаси давлат рўйхатидан 2020 йил 6
октябрда ўтган.

Журнал ҳар ойда бир марта ўзбек, рус ва инглиз тилларида нашр
этилади.

Журналнинг ҳажми 60x84, 1/8, А-4;

«Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar» халқаро илмий-методик журнали
2020 йил октябрдан нашр этилмоқда.

Педагогика, психология, филология ва тилшунослик, математика,
физика ва механика, техника фанлари, табиатшунослик, тарих ва фал-
сафа, туризм ва иқтисодиёт, ахборот коммуникацион технологиялари,
география соҳалардаги илмий ва илмий-услубий материалларни ўз ичи-
га олади. Нашр қилинган материаллар муаллифлари Ўзбекистон Респубу-
бликаси ҳамда яқин ва узоқ хорижнинг етакчи олимлари, тадқиқотчи-
изланувчилари.

Журналнинг калит сўзлари:

Олий педагогик таълим назарияси ва амалиёти; умумий
ва маҳсус педагогика ва психология, педагогика ва инновация,
интеграция, Ўзбекистон, Россия ва хорижий мамлакатларнинг таълим
тизими; таълим жараёни; кўп маданиятли ва минтақавий таълим; III
Ренессанс, XXI асрдаги таълим; таълим ва тарбия соҳасидаги миллый
ва қадрият устуворликлари; таълим сифатини мониторинг қилиш; уз-
луксиз педагогик таълим тизими; таълим дастурлари; умумий ўрта ва
ўрта маҳсус, касб-ҳунар таълимининг давлат таълим стандартлари;
ўқитувчиларни тайёрлаш тизимидағи таълим технологиялари.

Гувоҳнома рақами № 8882
Бош муҳаррир: Б.Б.МАЪМУРОВ

Босишга рухсат этилди 28.03.2023. Буюртма №3347.
«Бухоро вилоят босмахонаси» МЧЖда чоп этилди.

ISSN 2181-1717 (E)

ISSN 2181-1709 (P)

